

"Piano spelen: een schijnbare eenvoud
Andreas Moulin, 27 mei 2020

Naast de gitaar is de piano één van de meest populaire instrumenten op deze planeet. Piano leent zich immers tot een brede waaier aan muziekstijlen: klassieke muziek, pop, jazz, wereldmuziek... In sommige hogere muziekopleidingen is het piano leren spelen zelfs een verplicht vak, en voor vele muzikaleerkrachten en componisten is het quasi ondenkbaar om geen piano te kunnen spelen. Als zoveel mensen piano spelen, is het dan zo eenvoudig om dit instrument onder de knie te krijgen? Of is deze eenvoud schijn?

Wanneer we kijken naar het aantal leerlingen per instrument in de verschillende deeltijdse kunstscholen, dan kunnen we inderdaad stellen dat piano een zeer gegeerd instrument is. Begrijpelijk weliswaar, want het is een van de weinige instrumenten waarmee zo snel resultaat kan geboekt worden. Al na de eerste les klinken de noten van de prille beginners al vrij 'goed' terwijl het bij strijkers en blazers meestal een proces van langere adem is. Neem nu de viool: een violist moet zélf zijn klank maken en staat zélf in voor de intonatie. De minste aarzeling, de kleinste krimp is dus voldoende om het hele plaatje van klankzuiverheid en perfecte intonatie te doen instorten terwijl men op een piano gewoon een toets moet indrukken om een loepzuivere toon te produceren.

Doordat de piano in vele genres en stijlen voorkomt, bereikt hij ook een heel groot publiek. Daarnaast komt nog eens dat het instrument heel veel mogelijkheden biedt. Het is één van de weinige instrumenten waarop men een begeleiding én een solopartij tegelijk kan spelen, het is een instrument waarop vele noten tegelijk kunnen gespeeld worden en waarop men noten kan laten doorklinken. Je kan er verschillende stemmen tegelijk mee verklanken en er kunnen zelfs meerdere personen tegelijk op spelen. Door zijn veelzijdigheid kan je op een piano quasi alle songs, werken voor andere instrumenten en zelfs hele orkestreducties spelen.

Toch lijkt het me heel bekrompen te beweren dat dit instrument daarom 'eenvoudiger' zou zijn dan andere instrumenten. Ik ben er namelijk rotsvast van overtuigd dat elk instrument zijn eigen moeilijkheden heeft en dat eender welk instrument bespelen een ware uitdaging is op zich. Het is niet mijn bedoeling hier een pleidooi te geven voor de piano noch om dit instrument op te hemelen en boven andere instrumenten te plaatsen. Wel wil ik, in dit jaar dat in het teken staat van de piano, de schijnbare eenvoud van het instrument even onder de loep nemen.

Niet alleen moeten pianisten in staat zijn om met twee handen iets compleet verschillends te doen, ze moeten tegelijkertijd ook nog eens de pedalen zo onopvallend mogelijk gebruiken. Dit alles vergt een immense controle en coördinatie die je pas na vele jaren kan bereiken.

Pianisten moeten bovendien twee notenbalken tegelijk lezen en dat in twee verschillende muzieksleutels. Muzieksleutels bepalen namelijk hoe we de noten op diens notenbalk moeten vertalen. Aangezien de bovenste notenbalk vaak een andere sleutel heeft dan de onderste, kan je dit vergelijken met het simultaan vertalen van twee zinnen elk met een ander alfabet. Waanzin toch?!

Om dan nog maar te zwijgen van het feit dat pianisten vaak reducties moeten spelen, arrangementen zeg maar die oorspronkelijk helemaal niet voor het instrument geschreven zijn en dus verre van goed in de hand liggen.

Pianisten zijn in staat om in één hand verschillende stemmen te spelen en elke stem te voorzien van een eigen timbre, dynamiek en articulatie. Dit vergt een grote vingercontrole en een goed muzikaal gehoor. Een noot iets te hard of te zacht aanslaan, resulteert onmiddellijk in de afbreuk van een muzikale frase en de verbreking van de atmosfeer.

Het mooie maar ook de vloek van vele pianisten is dat de muziek bij hen altijd start vlak voordat ze de toets indrukken. Want eenmaal een toets is ingedrukt, kan er niets meer veranderd worden aan deze klank, terwijl dit op een strijk- en blaasinstrument en zelfs bij zangers wél mogelijk is. Die kunnen immers de intonatie en de zuiverheid van de noten tijdens het produceren nog bijsturen. Als een cellist bijvoorbeeld zijn noot te hoog inzet, kan hij dat simpelweg oplossen door de vinger snel en subtiel te verlagen.

Een pianist echter krijgt geen tweede kans, de noot die hij indrukt moet meteen juist klinken, de juiste articulatie, dynamiek, kleur,... hebben. Terwijl andere instrumentalisten hun foute noot meteen kunnen corrigeren, blijft een foute noot bij pianisten vaak doorklinken. De pianist blijft als het ware geconfronteerd worden met zijn 'uitschuiver'. Dit maakt dat pianisten veel meer dan andere muzikanten de muziek (moeten) ervaren vlak voordat ze de toetsen indrukken. Zij beleven als het ware de muziek nog voordat deze wordt uitgesproken. Ze zijn daarom heel sterk op vlak van mentalisering. En het is daarom dat men tijdens een pianowedstrijd soms, nog voor de eerste noot gespeeld is, kan zien wie de winnaar zal worden.

Binnen de kamermuziek worden pianisten nog steeds ondergewaardeerd. Het is fout te stellen dat ze in sonates slechts een 'begeleidende' rol hebben. Elke partij is evenwaardig binnen dit genre. Ook bij liederen is het onterecht om de pianist louter als 'begeleiding' te beschouwen. In 'begeleiding' schuilt er nogal een 'minderwaardige' connotatie. Pianisten hebben eerder een 'dragende' rol omdat de piano een akkoordinstrument is, en het juist akkoorden zijn waarop een melodie gebouwd is. Zonder hen zou de melodie geen enkele betekenis hebben en zou de 'melodiespeler' zich heel oncomfortabel voelen. Meer nog, de manier waarop de pianist speelt, beïnvloedt het spel van de melodiespeler zelfs aanzienlijk. Dat maakt dat pianisten juist een heel belangrijke functie vervullen bij het samenspeelen wat de druk op hun schouders aanzienlijk verhoogt. We weten namelijk allemaal wat er gebeurt als de grond onder een huis niet stabiel is.

Hoe je het nu draait of keert, heel vaak zijn het de pianisten die het meeste te doen hebben. Terwijl de cello een lyrische passage speelt, ondersteunt de piano hem met complexe contrapuntische notentrekken die dan zeker niet te luid mogen zijn en de cello overstemmen, maar tegelijk allemaal heel duidelijk gearticuleerd moeten worden. De meeste aandacht gaat dan naar de lyrische partij, de melodiespeler, wat logisch is aangezien die zich rechtstreeks richt tot de luisteraar. De pianist echter blijft dan vaak verborgen in de schaduw van de melodiespeler.

Omwille van de grote omvang van het instrument, worden op wedstrijden en concerten meestal piano's voorzien. Maar elke piano voelt anders aan. De toucher is zwaarder of juist heel licht, de pedalen voelen stroever, de klank klinkt doffer,... Pianisten zijn dus diegenen die quasi nooit hun performance op hun eigen instrument uitvoeren. Zij moeten zich continu aanpassen wat een van hun grootste uitdagingen is.

Pianospelen lijkt in het begin heel simpel. Een simpele neerwaartse druk op de toets is voldoende om een loepzuivere noot te produceren, iets wat bij andere instrumenten een veel complexere handeling vergt. Maar na verloop van tijd leren de jonge pianisten dat ze eenzelfde toets op wel honderd verschillende manieren kunnen indrukken, telkens met een heel ander klankresultaat. De tijd dat alle noten hetzelfde klinken is dan voorbij, dan opent zich een nieuwe wereld vol muzikale kleuren en dán pas raken we echt aan de essentie van het 'piano spelen'.

Piano mag dan wel het makkelijkste instrument zijn om mee te starten, het is alleszins één van de moeilijkste instrumenten om te beheersen. "